

3. Наугольник Л. Б. Психологія стресу: курс лекцій. Львів, 2013. 128 с.
4. Наугольник Л. Б. Психологія стресу: підручник. Львів, 2015. 324 с.
5. Овсяннікова Я. О. Психотравмуючий досвід дітей: етапи психологічної допомоги. Науковий вісник Херсонського університету, 2018. 239 с.
6. Худякова Н. П. Профілактика негативних наслідків стресу в дітей. Полтава, 2015. 34 с.
7. Циганчук Т. В. Дослідження психоемоційних стресових станів юнацтва в навчанні. Збірник наукових праць Інституту психології, 2007. 406 с.
8. Шапранова Т. А. Профілактика навчального стресу: посібник. Київ, 2009.

**ОГЛЯД ДІАГНОСТИЧНИХ МЕТОДИК ЩОДО ВИЯВЛЕННЯ
РОЗЛАДУ ДЕФІЦИТУ УВАГИ З ГІПЕРАКТИВНІСТЮ У
ДОШКІЛЬНИКІВ СТАРШОГО ВІКУ**

Мусієнко Марина Павлівна

здобувач вищої освіти факультету публічного управління,
соціальних та природничих наук, спеціальності 053 «Психологія»

КЗВО «Вінницька академія безперервної освіти»

Науковий керівник: Чопик Леся Іванівна

ORCID ID: 0000-0001-8855-4734

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри психології

КЗВО «Вінницька академія безперервної освіти»

Україна

Актуальність теми, розробка її у науковій вітчизняній та зарубіжній літературі. Розлад дефіциту уваги з гіперактивністю (РДУГ)

викликає значне занепокоєння у батьків, педагогів та суспільства в цілому. Дітей з явними проявами цього розладу часто помилково вважають просто «неслухняними», «некерованими» або «розсіяними», що призводить до недостатньої уваги до можливих симптомів і, відповідно, до відсутності фахової діагностики та корекції. Однак численні дослідження останніх десятиліть свідчать про те, що РДУГ виявляється у значній кількості дітей по всьому світу. У цій статті розглянуто проблему діагностики РДУГ у старшому дошкільному віці, підкреслюючи важливість раннього виявлення та своєчасного втручання. Це необхідно для підготовки дітей до шкільного життя та мінімізації можливих труднощів, пов'язаних із адаптацією. Актуальність роботи визначається необхідністю своєчасного та точного виявлення розладу дефіциту уваги та гіперактивності (РДУГ) у дітей дошкільного віку. Дослідження свідчать, що рання діагностика цього розладу є критично важливою для подальшого розвитку дитини, оскільки вчасне виявлення дозволяє застосувати ефективні корекційні методи, які сприяють адаптації дитини в соціальному середовищі. Дана стаття сприяє усвідомленню важливості комплексного підходу до діагностики та лікування РДУГ у дошкільників.

Наукові та експериментальні дослідження в цій галузі активно проводять зарубіжні дослідники, зокрема Р. Барклі, Т. Браун, С. Голдштейн Е. Тейлор та інші. Проте в Україні проблема психодіагностики розладу дефіциту уваги з гіперактивністю (РДУГ) у дітей дошкільного віку залишається актуальною. Питання діагностики РДУГ у цій категорії дітей розглядають такі дослідники, як О. Романчук, Є. Суковський, І. Марценківський та О. Тохтамиш.

Відомі зарубіжні дослідники, такі як С. Кеннерс та М. Раттер, зазначають, що пік проявів РДУГ припадає на старший дошкільний та молодший шкільний вік. У цей період відбувається дозрівання багатьох

психічних процесів, підвищується навантаження на дитину та збільшуюся вимоги з боку оточення [5].

На необхідності проведення діагностики дітей для планування подальшого психолого-педагогічного впливу та визначення напрямку корекційних заходів акцентували увагу такі дослідники, як Л. Венгер, З. Гільбух, О. Стребелева, Н. Стадненко, Т. Ілляшенко та А. Обухівська.

Мета статті: аналіз та висвітлення важливості своєчасної діагностики розладу дефіциту уваги та гіперактивності (РДУГ) у дітей старшого дошкільного віку. Конкретні завдання, які ставляться в рамках цієї мети, включають: оцінка впливу РДУГ на різні сфери життя дитини та *вивчення сучасних методів психодіагностики РДУГ* – аналіз діагностичних інструментів, які можуть бути ефективно застосовані у дошкільній практиці.

Виклад основного матеріалу. У старшому дошкільному віці відбувається інтенсивний розвиток когнітивних, емоційних та соціальних навичок, які є критично важливими для інтеграції в шкільний колектив. Розлад дефіциту уваги з гіперактивністю (РДУГ) суттєво впливає на формування цих навичок. РДУГ, як порушення функцій мозку, проявляється у вигляді надмірної моторної активності, збудливості та труднощів з утриманням уваги [3, с.5]. Це призводить до проблем у засвоєнні матеріалу, виконанні завдань, які потребують організації, а також імпульсивності, що ускладнює завершення розпочатих справ.

Соціальні аспекти також страждають: діти з РДУГ можуть мати труднощі в налагодженні стосунків з однолітками через імпульсивність та гіперактивність, що призводить до ізоляції та відчуття самотності. Емоційна сфера є ще одним важливим аспектом, оскільки діти з РДУГ часто переживають зміни настрою, емоційну нестабільність, а також відчувають невдачі в навчанні і соціальних взаєминах, що формує негативне ставлення

до себе. Вони мають труднощі з саморегуляцією, що веде до конфліктів з однолітками та дорослими, посилюючи відчуття тривоги та депресії.

Якщо РДУГ не діагностується та не коригується в цей критичний період, це може призвести до серйозних наслідків, зокрема до навчальних труднощів, особистісних невдач і проблем у взаємодії з однолітками. Таким чином, своєчасна діагностика та відповідні корекційні заходи не тільки допоможуть дітям з РДУГ краще адаптуватися до навчального процесу, але й забезпечать їм можливість успішно соціалізуватися, розвивати свої здібності та формувати позитивну самооцінку.

До діагностики проявів РДУГ у старших дошкільників потрібно віднестися комплексно та послідовно. Адже перш за все, такий діагноз встановлює психіатр. Психолог, психотерапевт, практичний психолог може провести ряд діагностичних досліджень та лише рекомендувати батькам звернутися до лікаря, який підтвердить або спростує діагноз. Проте, за неофіційними даними, більшість батьків ігнорують симптоми розладу, характеризуючи їх як проблеми поведінки, складного характеру тощо. Та не звертаються до лікарів. Саме тому, практичному психологу важливо звертати на такі прояви увагу, діагностувати їх, надавати рекомендації батькам, проводити корекційно-розвивальні заходи та формувати правильне соціальне середовище навколо таких дітей.

Діагностика розладу дефіциту уваги та гіперактивності (РДУГ) у дітей старшого дошкільного віку базується на різних критеріях. Основні з них включають:

- Оцінка основних проявів по клінічним критеріям: гіперактивність: постійне неспокійство, потреба в русі, неухважність до деталей, часті втечі з місця, імпульсивність: невміння чекати своєї черги, часті перебивання інших, імпульсивні рішення без обдумування наслідків, дефіцит уваги: труднощі з концентрацією на завданнях, часті помилки через неухважність, забування про виконання домашніх завдань.

- Оцінка тривалості проявів. Симптоми повинні спостерігатися протягом принаймні шести місяців, щоб виключити тимчасові стани або вікові особливості розвитку.
- Оцінка впливу на функціонування дитини. Оцінюється, наскільки симптоми впливають на навчання, соціальну взаємодію, а також на повсякденну діяльність дитини.
- Оцінка соціального та сімейного середовища. Вивчається контекст, в якому дитина живе, включаючи родинні відносини, освітнє середовище та соціальну взаємодію з однолітками.
- Виключення інших розладів. Важливо виключити інші можливі причини поведінкових проблем, такі як тривожні розлади, депресія або труднощі в розвитку.

У сучасних наукових дослідженнях у галузі психодіагностики дітей дошкільного віку з розладом дефіциту уваги з гіперактивністю (РДУГ) виділяються кілька методів та методик для оцінки проявів цього розладу у дітей 5-6 років. Серед них: спостереження, анкетування батьків та педагогів, тести на когнітивні здібності та оцінка особистісних характеристик. Аналіз існуючих доказових методів діагностики РДУГ дозволяє визначити найбільш ефективні з них, що можуть бути застосовані для своєчасного виявлення та корекції симптомів у дітей.

Метод спостереження. Це надзвичайно важливий етап збору інформації про дитину [2]. Спостереження буває кількох видів:

- Безпосереднє спостереження. Може бути непрямим, коли психолог спостерігає за дитиною в природньому середовищі (садок, майданчик) без прямого втручання та систематичним, коли психолог проводить спостереження в контрольованих умовах з фіксацією конкретних критеріїв (наприклад спостереження за увагою під час виконання завдання).

- Структуроване спостереження. Включає фіксацію певних поведінкових реакцій за заздалегідь визначеними критеріями та формами. Це може бути використано для оцінки конкретних аспектів поведінки, таких як імпульсивність або гіперактивність.
- Неструктуроване спостереження. Дослідник просто спостерігає за дитиною в природних умовах, без фіксації конкретних поведінкових реакцій. Це дозволяє отримати загальне уявлення про поведінку дитини.

Вибір способу спостереження залежить від конкретних умов та цілей психолога, та найбільш ефективно використовувати комбіновані способи спостереження. Точність зібраних даних залежить від чіткості дотримання правил спостереження: визначення конкретної мети, об'єктивності, ретельності підготовки, вчасності фіксації даних, врахування усіх факторів проведення спостереження, регулярності.

Метод опитування. Опитувальники для батьків та педагогів є важливими інструментами в діагностиці розладу дефіциту уваги та гіперактивності (РДУГ) у дітей. Вони допомагають зібрати інформацію про поведінку дитини в різних ситуаціях та виявити ознаки, що вказують на РДУГ. Ось кілька прикладів опитувальників, які часто використовуються в практиці:

Опитувальник *Conners' Parent Rating Scale*. Призначений для оцінки поведінки та емоційних станів дитини. Містить питання, що охоплюють різні аспекти поведінки, такі як гіперактивність, імпульсивність, проблеми з увагою та соціальну взаємодію. Досить прості у використанні: батьки заповнюють опитувальник, що дозволяє виявити частоту і інтенсивність поведінкових проблем.

Опитувальник *Вандербільта (Vanderbilt Assessment Scale)*. Опитувальник *Вандербільта* є інструментом для оцінки симптомів розладу дефіциту уваги та гіперактивності (РДУГ) у дітей, а також пов'язаних з ними

поведінкових та емоційних проблем. Опитувальник може бути заповнений як батьками, так і вчителями, що дозволяє отримати різні перспективи на поведінку дитини. Допомагає виявити симптоми РДУГ відповідно до критеріїв DSM-5, а також виявити супутні проблеми, такі як тривога чи агресивна поведінка. Простий у використанні, займає 10-15 хвилин.

Опитувальника для батьків «Аналіз сімейних взаємин» (АСВ). Цей інструмент використовувався для оцінки взаємодії між батьками та дітьми, а також для виявлення можливих проблем у сімейному вихованні.

Метод тестування.. Тестування забезпечує стандартизований підхід до оцінки, що знижує ризик суб'єктивності в діагностиці. Результати можуть бути порівняні з віковими нормами, що дозволяє оцінити, наскільки поведінка дитини відрізняється від середніх показників. Найбільш відомі та ефективні методики для дітей цього віку є:

- Модифікація методу П'єрона-Рузера - це психодіагностичний інструмент, що використовується для оцінки уваги та імпульсивності у дітей. Дітям даються різні завдання, як потребують концентрації уваги. Психолог уважно спостерігає за виконанням та фіксує дані.
- Методика «Знайди і порахуй фігури». Дає можливість оцінити обсяг уваги та рівень концентрації у дітей. Методика відображається на аркуші паперу, де хаотично розміщені геометричні фігури. Дитині потрібно за певний проміжок часу назвати скільки та які геометричні фігури вона бачить [1, 135].
- Методика «Знайди квадрат» застосовується для дослідження розвитку зорового сприйняття у дітей. Оцінюється здатність концентрувати увагу на конкретних елементах. Методика складається з картинки, на картинці зображено 20 чотирикутників, серед них 10 квадратів. Дитина повинна знайти всі однакові фігури.
- Методика «Запам'ятай і назви іграшки». Дає можливість оцінити комбіновану пам'ять у дитини. Дитині показують 10 різних іграшок,

пропонуючи погратися з ними протягом двох хвилин. Через певний проміжок часу дитині потрібно було назвати іграшки, які вона запам'ятала. Це завдання дозволяло оцінити як оперативну, так і довготривалу пам'ять дітей [1, 156].

- Методика «Неіснуюча тварина» – це проєктивний тест, який допомагав досліджувати особистісні характеристики дитини, зокрема емоційний стан, рівень тривожності, самооцінку, агресивність та страхи. Дитині пропонувалося намалювати фантастичну істоту, якої не існує в природі.
- Методика "Сходінки" — це психологічний інструмент, призначений для діагностики емоційного та соціального розвитку дітей, а також для оцінки їхньої поведінки і відносин з однолітками. Ця методика допомагає виявити проблеми в соціалізації та спілкуванні, зокрема у дітей з розладом дефіциту уваги та гіперактивності.

Висновки. Висвітлення теоретичних аспектів розладу дефіциту уваги з гіперактивністю (РДУГ) у дітей старшого дошкільного віку підкреслює важливість своєчасної та точної діагностики цього розладу. Дослідження підтверджує, що вчасне виявлення проблем дозволяє розробити індивідуальні корекційні програми, сприяючи соціалізації та адаптації дітей у навчальному середовищі. Використання комплексних методів діагностики, таких як спостереження, опитувальники та проєктивні методи, забезпечує глибше розуміння поведінки та емоційних станів дітей з РДУГ. Необхідність мультидисциплінарного підходу, що включає співпрацю психологів, педагогів та медичних фахівців, є критично важливою для забезпечення всебічної підтримки дітей. Таким чином, теоретичне вивчення РДУГ формує основи для розробки ефективних стратегій втручання, що можуть позитивно вплинути на подальший розвиток і соціальну адаптацію дітей.

Список використаної літератури

1. Павелків Р.В., Цигипало О.П. Психодіагностичний інструментарій в умовах дошкільного закладу: навч. посіб. Київ: «Центр» учбової літератури; 2013. 296 с.
2. Падалка О., Сварник М., Луговський А. Реабілітаційний супровід навчання неповносправних дітей: метод. посіб. Львів: Колесо; 2008.
3. Сухіна І.В. Гіперактивна дитина: навч. посіб. Київ: Література ЛТД; 2019. 40 с. – (Серія «Інклюзивне навчання»).
4. Тохтамиш О. М. Дитяча гіперактивність: виникнення, розвиток, методи психосоціальної допомоги. Актуальні проблеми психології. Т. І. Соціальна психологія, Організаційна психологія, Економічна психологія. Зб. праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка. Київ: Міленіум, 2005. Ч. 14. С. 154-156.
5. Press AP. Diagnostic and statistical manual of mental disorders (DSM-IV). Washington DC: American Psychiatric Press; 1994. P. 7-8.

ДЕЯКІ ПОКАЗНИКИ СТАНУ ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я СТУДЕНТІВ РІЗНОЇ СТАТІ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ РОСІЇ В УКРАЇНУ

Нечітайло Ірина Сергіївна

ORCID ID: 0000-0002-0656-0370

доктор соціологічних наук, професор,

професор кафедри соціології та психології

Харківського національного університету внутрішніх справ

Україна

Актуальність теми, розробка її у науковій вітчизняній та зарубіжній літературі. Сучасне студентство, яке вимушене вчитися в